

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

**На тему: «ПОЛІТИЧНА АДВОКАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ: МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ НА КРИЗОВЕ ВРЯДУВАННЯ В
УКРАЇНІ (2022–2024 РР.)»**

Виконала: студентка 4-го року навчання
Спеціальності
052 Політологія
Караульна Людмила Сергіївна
Керівник Зубрицька Л. Й.
Кандидат політичних наук
Рецензент

протокол № 12 від 19.05.2026 р.

Завідувач кафедри: Чабанна М.В.

Київ – 2026р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДВОКАЦІЇ ТА КРИЗОВОГО ВРЯДУВАННЯ.....	5
1.1. Волонтерські організації як суб'єкти впливу в системі кризового врядування	5
1.2. Концептуалізація політичної адвокації та її особливості під час кризи	9
1.3. Правове поле взаємодії волонтерів та органів виконавчої влади у 2022–2024 рр.	12
РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ НА ОПЕРАТИВНЕ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ	16
2.1. Формальні механізми адвокації у системі виконавчої влади	16
2.2. Неформальні та публічні механізми впливу на кризове реагування	22
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ПРАКТИКИ АДВОКАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ	29
3.1. Кейс-стаді впливу волонтерів на корекцію політики кризового врядування	29
3.2. Аналіз ефективності адвокаційних зусиль та головні виклики	32
3.3. Рекомендації щодо інституціоналізації взаємодії.....	35
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена глибокими трансформаціями системи публічного врядування в Україні, що відбулися внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році. В умовах тривалої кризи держава зіткнулася з необхідністю оперативного прийняття рішень, мобілізації ресурсів та адаптації управлінських механізмів до нових викликів. За таких обставин особливого значення набули недержавні актори, насамперед волонтерські організації, які не лише доповнюють діяльність держави, але й активно впливають на формування політики та управлінських рішень. Волонтерські організації стають не лише постачальниками ресурсів, а й активними учасниками політичного процесу, здатними формувати порядок денний, ініціювати зміни у нормативно-правовому полі та впливати на стратегічні рішення. Водночас залишається недостатньо дослідженим питання системності цього впливу, ефективності різних механізмів адвокації та можливостей їх інституціоналізації.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження механізмів політичної адвокації волонтерських організацій в Україні у 2022–2024 роках.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

1. Визначити волонтерські організації як суб'єкти впливу в системі кризового врядування.
2. Описати концептуалізацію політичної адвокації та її особливості під час кризи.
3. Розкрити правове поле взаємодії волонтерів та органів виконавчої влади у 2022–2024 рр.
4. Визначити формальні механізми адвокації у системі виконавчої влади.
5. Описати неформальні та публічні механізми впливу на кризове реагування.
6. Розкрити кейс-стаді впливу волонтерів на корекцію політики кризового врядування.
7. Провести аналіз ефективності адвокаційних зусиль та головні виклики.

8. Розробити рекомендації щодо інституціоналізації взаємодії.

Об'єктом дослідження є процес кризового врядування в Україні в умовах війни.

Предметом дослідження є механізми політичної адвокації волонтерських організацій.

Методи дослідження: аналіз і синтез, дедукція і індукція, класифікація, узагальнення, кейс-стаді

Джерельну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність волонтерських організацій і функціонування органів виконавчої влади, офіційні документи та рішення органів державної влади, аналітичні звіти міжнародних і національних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері політичної адвокації, кризового врядування та розвитку громадянського суспільства, а також матеріали засобів масової інформації.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДВОКАЦІЇ ТА КРИЗОВОГО ВРЯДУВАННЯ

1.1. Волонтерські організації як суб'єкти впливу в системі кризового врядування

Волонтерські організації у сучасній Україні посіли особливе місце в системі кризового врядування, перетворившись із допоміжного елементу громадянського суспільства на повноцінного суб'єкта впливу на процеси прийняття рішень. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 році радикально змінило характер взаємодії між державою та суспільством, створивши умови, за яких швидкість, гнучкість і здатність до самоорганізації стали критично важливими [21].

Криза (з лат. «скрута», «небезпека») – такий збіг обставин, за яких наявні засоби досягнення цілей стають неадекватними, у результаті чого виникають непередбачувані ситуації та проблеми [21, с.34]. Кризове врядування передбачає функціонування державних інституцій у ситуаціях високої невизначеності, дефіциту ресурсів та часу, коли необхідно оперативно реагувати на загрози національній безпеці, гуманітарні виклики та соціально-економічні потрясіння. За таких умов класичні бюрократичні процедури часто виявляються надто інерційними, що відкриває простір для залучення недержавних акторів.

Волонтерство – це прояв соціальної активності, який полягає у добровільній праці на благо суспільства, що ґрунтується на прагненні людини долучатися до досягнення значущих для суспільства цілей без матеріальної вигоди. Відмежувати це явище від інших форм добровільної діяльності допомагають такі ознаки [16]:

- здійснюється за власним бажанням;
- базується на особистій ініціативі;
- має суспільно корисну спрямованість;
- не передбачає очікування фінансової винагороди;

- виконується у вільний від основної діяльності час;
- не пов'язана з відстоюванням особистих інтересів чи вирішенням власних проблем;
- реалізується через практичну діяльність;
- не вимагає включення до формалізованої ієрархічної структури організації.

Суттєвою ознакою волонтерських організацій як суб'єктів впливу є їхня глибока інтегрованість у соціальні мережі та горизонтальні зв'язки. До принципів волонтерської діяльності відносять: законність, гуманність, рівність, безоплатність, безкорисливість, неприбутковість, незалежність, креативність [28, с.140-141].

В умовах повномасштабної війни в Україні волонтерська діяльність є критично важливою для підтримки населення та стійкості суспільства [12, с.50].

У період 2022–2024 років українські волонтерські ініціативи забезпечували постачання військового обладнання, евакуацію цивільного населення, гуманітарну допомогу та психологічну підтримку. Однак їхня роль не обмежувалася лише практичною діяльністю. Через накопичення унікального досвіду та інформації з «поля» вони стали важливим джерелом експертизи, яка впливає на формування державної політики [24, с.4].

Під час подій на Майдані у 2013–2014 рр. сформувалася характерна модель волонтерської діяльності: громади та спільноти передавали продукти, речі й кошти волонтерам, які забезпечували закупівлю військового спорядження та одягу, а також доставляли все необхідне спочатку сотням Майдану, а згодом – добровольчим батальйонам. Уже у 2014 році волонтерський рух став одним із чинників формування як ідеологічного, так і збройного спротиву сепаратистським рухам і збройній агресії РФ у частині територій Донецької та Луганської областей.

Станом на середину 2015 року, після підписання Мінських угод 2.0 та певної стабілізації лінії фронту, що супроводжувалася зміцненням Збройних Сил України, створенням військово-цивільних адміністрацій і загальним посиленням

інституційної спроможності держави, значення волонтерського руху у формуванні опору поступово зменшилося.

Наступний потужний етап активізації волонтерства пов'язаний із початком повномасштабного вторгнення РФ. У лютому – квітні 2022 року сотні тисяч людей знову долучилися до волонтерської діяльності, спрямованої на підтримку населення в умовах війни: організацію спротиву, надання медичної та психологічної допомоги, евакуацію та розміщення мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Багато хто діяв під впливом емоцій і внутрішнього поклику, нерідко без формалізованих процедур, документів чи дозволів. Така масова мобілізація суспільства стала важливим чинником стійкості в перші місяці повномасштабної агресії.

Нині волонтерський рух набув більшої спеціалізації та значною мірою компенсує обмежені можливості держави в окремих сферах, зокрема щодо матеріально-технічного забезпечення військових, надання допомоги пораненим і постраждалим, а також підтримки внутрішньо переміщених осіб, включно з матеріальною та психологічною допомогою [24, с. 4].

Вплив волонтерських організацій реалізується через кілька взаємопов'язаних вимірів. Перший із них пов'язаний із функцією посередництва між громадянами та органами влади. Волонтери, безпосередньо працюючи з постраждалими громадами, фіксують нагальні потреби та транслують їх до державних структур [12]. Наприклад, під час масових переміщень населення у 2022 році саме волонтерські мережі першими сигналізували про необхідність розширення програм внутрішньої підтримки переселенців, що згодом знайшло відображення у відповідних урядових рішеннях. Таким чином, волонтери виконують роль своєрідних «сенсорів» системи управління, забезпечуючи її актуальною інформацією [24, с.4].

У ситуації, коли державні ресурси обмежені або їхнє розподілення потребує часу, волонтерські організації здатні мобілізувати фінансові, матеріальні та людські ресурси у значно коротші терміни. Це не лише підсилює спроможність держави реагувати на кризу, але й створює певну залежність від волонтерського

сектору [20,с.65]. Внаслідок цього органи влади змушені враховувати позицію волонтерів при ухваленні рішень, оскільки їхня підтримка стає критично важливою для реалізації політики.

У своїх дослідженнях Панькова О.В. виокремлює ключові категорії ресурсів, серед яких:

1. Моральні ресурси – охоплюють такі характеристики громадських об'єднань, як рівень легітимності, суспільна підтримка, довіра та популярність.
2. Культурні ресурси – включають артефакти й продукти культури, зокрема спеціалізовані знання, концептуальні інструменти, а також технології їх поширення і застосування. Вони впливають на способи залучення громадськості до вирішення актуальних проблем на місцевому та регіональному рівнях, визначають форми громадської активності та особливості взаємодії з населенням у медійному просторі.
3. Соціально-організаційні ресурси – представлені інфраструктурою, соціальними мережами та організаціями, які можуть відрізнятися рівнем формалізації та структурованості.
4. Людські ресурси – охоплюють працю, професійний досвід, навички, експертні знання та лідерські якості учасників.
5. Матеріальні ресурси – поєднують фінансові та фізичні складові, зокрема кошти, майно, приміщення, обладнання та витратні матеріали. Їх залучення значною мірою залежить від розвитку інших ресурсів, таких як репутація організації, авторитет лідера та рівень компетентностей її членів [20, с. 65].

Волонтерські організації активно використовують медіа та соціальні мережі для привернення уваги до проблем, які потребують негайного вирішення. Публічність їхньої діяльності створює додатковий тиск на державні інституції, стимулюючи їх до більш оперативних і прозорих дій [24,с.4-5].

Включення волонтерських організацій у систему кризового врядування супроводжується низкою викликів. Відсутність чітких механізмів координації між державними структурами та волонтерським сектором може призводити до дублювання функцій або неефективного використання ресурсів. Крім того,

неформальний характер багатьох волонтерських ініціатив ускладнює їх інтеграцію у формалізовані управлінські процеси. Це створює необхідність пошуку балансів між гнучкістю волонтерського руху та вимогами інституційної стабільності [18, с.9].

Таким чином, волонтерські організації в Україні у 2022–2024 роках перетворилися на важливий елемент системи кризового врядування, який не лише доповнює державні інституції, але й впливає на їхню діяльність. Їхня роль визначається здатністю швидко реагувати на виклики, мобілізувати ресурси, формувати суспільний запит і надавати експертну підтримку. Взаємодія між державою та волонтерським сектором поступово переходить від ситуативної співпраці до більш системної моделі, що відкриває перспективи для подальшої інституціоналізації цієї взаємодії та підвищення ефективності кризового управління в Україні.

1.2. Концептуалізація політичної адвокації та її особливості під час кризи

Політична адвокація як явище набуває особливого значення у ситуаціях суспільної нестабільності, коли від якості та швидкості управлінських рішень залежить безпека, добробут і навіть виживання громадян. Адвокація – це сукупність дій, спрямованих на переконання та вплив на осіб, які мають державну, політичну чи економічну владу, з метою формування й реалізації політики у спосіб, що враховує інтереси та потреби людей із меншими владними можливостями та обмеженими економічними ресурсами [23, с.6]. Вона поєднує елементи комунікації, експертної аналітики, мобілізації громадської підтримки та взаємодії з владними структурами. Політична адвокація, своєю чергою, має більш вузьке спрямування, оскільки орієнтується безпосередньо на зміну або коригування політичних рішень, нормативно-правових актів і управлінських практик.

В умовах кризового врядування політична адвокація зазнає суттєвих трансформацій. Передусім змінюється темп і характер взаємодії між суб'єктами.

Якщо у стабільних умовах адвокаційні кампанії можуть тривати місяцями або навіть роками, то в умовах кризи рішення мають прийматися протягом днів або годин.

Особливістю політичної адвокації під час кризи є також зміна балансу між формальними та неформальними механізмами впливу. Формальні процедури, такі як громадські обговорення або парламентські слухання, можуть втрачати свою ефективність через обмеженість часу та ресурсів. Натомість зростає значення неформальних каналів комунікації, включаючи прямі контакти з посадовцями, особисті зв'язки та неофіційні консультації. Це дозволяє швидше донести позицію та вплинути на рішення, однак водночас підвищує ризики непрозорості та нерівного доступу до процесу ухвалення рішень [19].

Важливим аспектом концептуалізації є розуміння ролі знань та експертизи в адвокаційному процесі. Під час кризи зростає попит на практично орієнтовану інформацію, яка може бути використана для негайного вирішення проблем. Теоретичні узагальнення поступаються місцем конкретним рекомендаціям, заснованим на реальному досвіді [15]. У цьому сенсі волонтерські організації, які безпосередньо працюють у зоні кризових явищ, отримують значну перевагу, оскільки володіють актуальними даними та розумінням ситуації. Їхня адвокаційна діяльність базується не лише на цінностях, але й на емпіричних спостереженнях, що підвищує її переконливість.

Криза, особливо пов'язана з війною, супроводжується високим рівнем суспільної напруги, що впливає на сприйняття інформації та прийняття рішень. Адвокаційні кампанії часто апелюють не лише до раціональних аргументів, але й до моральних імперативів, солідарності та почуття справедливості. Це може посилювати їхній вплив, однак водночас створює ризик маніпуляцій або надмірної політизації окремих питань.

Умови кризи також сприяють розмиванню меж між різними типами адвокації. Традиційно розрізняють правозахисну, соціальну, політичну та громадянську адвокацію, проте в реальності вони часто переплітаються. Наприклад, вимоги щодо покращення забезпечення військових можуть одночасно мати

гуманітарний, соціальний і політичний характер. Така інтеграція напрямів підсилює комплексність впливу, але потребує більшої координації та узгодженості дій між різними акторами [17].

Соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові інструменти комунікації відіграють ключову роль у поширенні інформації та мобілізації підтримки. Вони дозволяють швидко охоплювати широку аудиторію, формувати порядок денний і створювати суспільний резонанс. У період 2022–2024 років саме цифрові канали стали одним із головних інструментів адвокаційного впливу в Україні, забезпечуючи оперативний обмін інформацією між волонтерами, громадськістю та представниками влади [22].

Разом із тим, цифровізація створює нові виклики, пов'язані з інформаційною безпекою, достовірністю даних та ризиками дезінформації. В умовах війни інформаційний простір стає полем протистояння, що ускладнює адвокаційну діяльність і вимагає додаткових зусиль для перевірки фактів та збереження довіри. Це підвищує значення репутації та авторитету організацій, які здійснюють адвокацію, оскільки саме вони стають гарантом достовірності поширюваної інформації [12].

Концептуалізація політичної адвокації в умовах кризи також передбачає врахування етичного виміру. Прагнення до швидкого досягнення результату не повинно суперечити принципам прозорості, відповідальності та дотримання прав людини. Водночас реалії кризового врядування інколи змушують обирати між ідеальними стандартами та практичною доцільністю, що створює складні дилеми для учасників адвокаційного процесу. Балансування між цими аспектами стає одним із ключових викликів [13].

Отже, політична адвокація у кризових умовах постає як складний, багаторівневий процес, що поєднує елементи оперативного реагування, експертного впливу та суспільної мобілізації. Її специфіка визначається високою динамікою, зростанням ролі неформальних каналів комунікації, посиленням значення практичного досвіду та цифрових інструментів. У таких умовах ефективність адвокації залежить від здатності адаптуватися до швидкоплинних

змін, забезпечувати достовірність інформації та зберігати баланс між результативністю і дотриманням етичних стандартів.

1.3. Правове поле взаємодії волонтерів та органів виконавчої влади у 2022–2024 рр.

Правове поле взаємодії волонтерських організацій та органів виконавчої влади в Україні у 2022–2024 роках формувалося в умовах безпрецедентної кризи, спричиненої повномасштабною війною. Це зумовило одночасне функціонування вже існуючих нормативно-правових актів і появу нових регуляторних механізмів, спрямованих на спрощення процедур, мобілізацію ресурсів та забезпечення ефективної координації між державою і громадянським суспільством. Особливістю цього періоду стало швидке адаптування законодавства до потреб воєнного часу, що дозволило значно розширити можливості участі волонтерів у реалізації державної політики [11].

Базовим нормативним актом, який визначає правові засади волонтерської діяльності в Україні, є Закон України «Про волонтерську діяльність». У період 2022–2024 років його положення набули нового практичного наповнення, оскільки масштаби залучення громадян до волонтерства суттєво зросли. Закон визначає правовий статус волонтерів, гарантії їхньої діяльності, а також форми співпраці з органами державної влади [10].

Одним із ключових напрямів правового регулювання стала сфера гуманітарної допомоги. У 2022 році Кабінет Міністрів України ухвалив низку постанов, які значно спростили процедури ввезення гуманітарних вантажів. Зокрема, було запроваджено декларативний принцип визнання товарів гуманітарною допомогою, що дозволило волонтерським організаціям швидко доставляти необхідні ресурси без тривалих бюрократичних процедур [4]. Наприклад, волонтерські фонди, які займалися постачанням медичного обладнання або транспортних засобів для військових, отримали можливість оформлювати документи в електронній формі, що суттєво скоротило час перетину кордону.

Водночас правове поле не залишалося статичним. У 2023 році держава поступово почала повертатися до більш формалізованих процедур контролю за гуманітарною допомогою. Було запроваджено обов'язкову звітність щодо розподілу отриманих ресурсів, а також посилено вимоги до обліку гуманітарних вантажів [22]. Це викликало активну реакцію з боку волонтерських організацій, які через адвокаційні механізми впливали на коригування відповідних норм [11]. У результаті було досягнуто певного балансу між необхідністю контролю та збереженням оперативності, зокрема шляхом удосконалення цифрових інструментів звітності.

Окремого значення набуває правове регулювання взаємодії волонтерів із органами виконавчої влади на рівні міністерств і відомств. У період 2022–2024 років поширеною практикою стало створення робочих груп, консультативних рад та координаційних штабів, до складу яких залучалися представники волонтерського сектору. Наприклад, при Міністерство оборони України функціонували механізми взаємодії з волонтерами, які забезпечували постачання спорядження та техніки для військових підрозділів. Представники волонтерських фондів брали участь у обговоренні пріоритетних потреб армії, що дозволяло узгоджувати їхню діяльність із державними закупівлями [18].

Подібна взаємодія спостерігалася і в гуманітарній сфері. Міністерство соціальної політики України координувало діяльність, пов'язану з підтримкою внутрішньо переміщених осіб, залучаючи волонтерські організації до реалізації програм допомоги. Волонтери брали участь у забезпеченні тимчасового житла, розподілі гуманітарної допомоги та наданні соціальних послуг. Така співпраця ґрунтувалася як на формальних угодах, так і на неформальних механізмах координації, що дозволяло швидко реагувати на зміну ситуації [6, с.70].

Суттєвим елементом правового поля стала цифровізація взаємодії. В умовах війни держава активно впроваджувала електронні сервіси, які спрощували комунікацію між волонтерами та органами влади. Це стало важливим кроком у підвищенні довіри між державою та волонтерським сектором [22]. Цифрові сервіси дали змогу швидше реагувати на запити про допомогу, зробили

діяльність волонтерських ініціатив більш прозорою та підзвітною, а також підвищили мобільність волонтерських груп. Водночас виявлено низку проблем, зокрема недостатній рівень цифрової грамотності окремих волонтерів, наявність кіберзагроз і потребу в належному захисті персональних даних [17, с.300].

У період 2022–2024 років держава запровадила низку податкових пільг, спрямованих на підтримку благодійної та волонтерської діяльності. Зокрема, було розширено перелік витрат, які не підлягають оподаткуванню, а також спрощено процедури звітності для благодійних фондів [22, с.78-80]. Це створило сприятливі умови для акумулювання ресурсів та їх ефективного використання.

Водночас правове поле взаємодії не позбавлене проблемних аспектів. Одним із них є фрагментарність нормативного регулювання, що проявляється у наявності численних підзаконних актів, які не завжди узгоджені між собою. Це може створювати труднощі для волонтерських організацій, особливо тих, які не мають достатнього адміністративного ресурсу для орієнтації у складній правовій системі. Крім того, періодичні зміни правил можуть призводити до невизначеності та ускладнювати планування діяльності [3, с.304-305].

Іншим викликом є необхідність забезпечення балансу між контролем і довірою. З одного боку, держава зацікавлена у прозорості використання ресурсів і запобіганні зловживанням. З іншого боку, надмірне регулювання може обмежувати гнучкість волонтерських організацій і знижувати ефективність їхньої діяльності. Прикладом є дискусії навколо посилення звітності щодо гуманітарної допомоги, які супроводжувалися активним діалогом між владою та громадськістю [19].

Важливим кроком у розвитку правового поля стало поступове інституційне закріплення ролі волонтерів у системі кризового врядування. Участь представників волонтерського сектору у розробці нормативно-правових актів, а також їх залучення до консультативних органів свідчать про визнання їхнього внеску на державному рівні. Це відкриває перспективи для подальшої інституціоналізації взаємодії, що передбачає створення більш чітких і стабільних механізмів співпраці [3, с.304-305].

Таким чином, правове поле взаємодії волонтерських організацій та органів виконавчої влади у 2022–2024 роках характеризується динамічністю, адаптивністю та прагненням до балансу між оперативністю і контролем. Воно сформувалося під впливом потреб воєнного часу, що зумовило спрощення процедур, розширення можливостей для участі волонтерів і розвиток цифрових інструментів. Водночас зберігаються виклики, пов’язані з узгодженістю нормативної бази та забезпеченням ефективної координації.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ НА ОПЕРАТИВНЕ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

2.1. Формальні механізми адвокації у системі виконавчої влади

Формальні механізми адвокації у системі виконавчої влади в Україні у 2022–2024 роках сформувалися як відповідь на необхідність швидкої, але водночас впорядкованої взаємодії між державою та волонтерськими організаціями. В умовах воєнного стану управлінські рішення потребували оперативності, проте без належної координації це могло призводити до хаотичних дій і неефективного використання ресурсів. Саме тому держава почала активніше залучати представників громадянського суспільства до формалізованих каналів комунікації, що дозволило поєднати гнучкість волонтерського сектору з інституційними можливостями органів влади. У результаті волонтерські організації отримали можливість впливати на процес прийняття рішень не лише опосередковано, а й безпосередньо через визначені процедури [16].

Одним із найбільш поширених механізмів стала участь волонтерів у консультативно-дорадчих органах при центральних органах виконавчої влади. Такі структури створювалися для забезпечення постійного діалогу між державними інституціями та представниками громадянського суспільства [22, с.78-80]. Їх діяльність передбачала регулярні засідання, обговорення актуальних проблем і підготовку рекомендацій для керівництва відповідних органів. У сфері оборони, наприклад, волонтерські організації долучалися до робочих груп при профільних міністерствах, де визначалися пріоритети забезпечення військових підрозділів. Завдяки цьому державні рішення враховували реальні потреби, які фіксувалися безпосередньо на фронті, що підвищувало їх ефективність і зменшувало ризик помилок у плануванні [18].

Формалізована участь у таких структурах відкривала доступ до інформації та створювала можливість системного впливу на політику. Волонтерські організації могли не лише реагувати на вже прийняті рішення, але й брати участь

у їх підготовці, пропонуючи власні ідеї та рішення [22, с.78-80]. Це особливо проявилось у питаннях логістики, медичного забезпечення та гуманітарної допомоги, де практичний досвід волонтерів дозволяв виявляти слабкі місця у державних механізмах. Наприклад, у перші місяці війни саме через такі робочі формати були узгоджені дії щодо постачання засобів захисту, транспорту та медичного обладнання, що дозволило значно скоротити час реагування на запити військових [15].

Ще одним важливим формальним інструментом стала участь волонтерських організацій у міжвідомчих координаційних штабах, які створювалися для вирішення конкретних кризових завдань. Такі штаби об'єднували представників різних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадського сектору. Їх діяльність була спрямована на координацію дій у сфері гуманітарної допомоги, евакуації населення, забезпечення внутрішньо переміщених осіб. Волонтери в цих структурах виконували функцію комунікаційної ланки, яка передавала інформацію з місць подій до центрів прийняття рішень. Це дозволяло швидко реагувати на зміну ситуації та уникати затримок у наданні допомоги.

Особливістю функціонування таких штабів стала їхня орієнтація на практичний результат. Рішення приймалися на основі актуальної інформації, що надходила від волонтерських мереж, і одразу впроваджувалися у дію. Наприклад, у процесі організації евакуації населення з прифронтових територій саме волонтерські організації першими повідомляли про потребу в додатковому транспорті або зміні маршрутів [22, с.78-80]. Завдяки їх участі у координаційних структурах ці питання вирішувалися без тривалих погоджень, що дозволяло зберігати життя та здоров'я людей.

Разом із тим участь у формальних механізмах вимагала від волонтерських організацій певного рівня інституційного розвитку. Необхідною ставала наявність чіткої організаційної структури, відповідальних осіб, здатних представляти позицію організації на офіційному рівні, а також компетенцій у сфері аналізу та підготовки пропозицій. Це сприяло поступовій

професіоналізації волонтерського сектору, який почав переходити від стихійної діяльності до більш системної роботи.

Зростання ролі формальних механізмів також вплинуло на характер взаємодії між державою та волонтерськими організаціями. Відносини поступово трансформувалися від ситуативної співпраці до більш стабільних форм партнерства. Органи виконавчої влади почали сприймати волонтерів не лише як допоміжний ресурс, а як повноцінних учасників процесу управління, здатних генерувати ідеї та пропонувати рішення. Це створювало передумови для формування нової моделі взаємодії, яка поєднує інституційну стабільність держави з гнучкістю громадянського суспільства [14].

Водночас залишалися певні обмеження, пов'язані з формалізацією взаємодії. Процедури, навіть спрощені, все ж потребували часу на узгодження та оформлення, що могло уповільнювати реакцію у критичних ситуаціях. Крім того, не всі волонтерські ініціативи мали можливість долучатися до офіційних механізмів, що створювало нерівність доступу до процесу прийняття рішень. Попри це, формальні механізми адвокації стали важливим інструментом впливу волонтерських організацій на діяльність органів виконавчої влади, забезпечивши більш системний і передбачуваний характер їх взаємодії [10].

Формальні механізми адвокації у системі виконавчої влади також проявляються через участь волонтерських організацій у процесі підготовки та вдосконалення нормативно-правових актів. У період 2022–2024 років потреба в оперативних рішеннях змусила державу активно залучати зовнішню експертизу, що дозволяло швидше виявляти проблеми та пропонувати дієві варіанти їх вирішення. Волонтерські організації, які мали безпосередній досвід роботи у кризових умовах, ставали джерелом практичних знань, які не завжди були доступні державним інституціям [8]. Їх участь у нормотворчому процесі сприяла підвищенню якості управлінських рішень та зменшенню розриву між формальними нормами і реальними потребами.

Однією з форм такої участі стало подання офіційних пропозицій до проєктів нормативно-правових актів. Волонтерські організації готували аналітичні

матеріали, у яких обґрунтовували необхідність змін, спираючись на конкретні випадки та практичний досвід. Наприклад, у сфері гуманітарної допомоги вони ініціювали спрощення процедур ввезення товарів, аргументуючи це затримками на митниці та складністю оформлення документів. У результаті такі пропозиції були враховані органами виконавчої влади, що дозволило оптимізувати відповідні процеси. Подібна взаємодія демонструє, що формальні канали можуть бути ефективним інструментом трансформації політики, якщо вони наповнені реальним змістом і підтримуються аргументованою позицією [13].

Важливим інструментом є участь у громадських обговореннях та консультаціях. Попри воєнний стан, багато органів виконавчої влади зберегли практику публічного обговорення проєктів рішень, хоча ці процеси стали більш стислими у часі. Волонтерські організації використовували цю можливість для висловлення своєї позиції, подання зауважень та пропозицій. Це дозволяло не лише впливати на зміст документів, але й підвищувати рівень прозорості державної політики. Участь у таких обговореннях сприяла формуванню більш збалансованих рішень, які враховували інтереси різних груп населення [22].

Ще одним важливим елементом формальної адвокації стала експертна підтримка реформ і управлінських змін. У період війни держава проводила низку реформ, спрямованих на підвищення ефективності системи управління, зокрема у сферах оборони, соціального захисту та гуманітарної допомоги. Волонтерські організації залучалися до цього процесу як експерти, які могли оцінити практичні наслідки запропонованих змін. Наприклад, під час реформування системи забезпечення військових волонтери надавали рекомендації щодо оптимізації логістичних процесів, враховуючи свій досвід роботи з підрозділами на фронті [12].

Взаємодія у межах нормотворчого процесу також сприяла формуванню нових стандартів співпраці між державою та громадянським суспільством. Волонтерські організації почали сприйматися як повноцінні партнери, здатні не лише виконувати допоміжні функції, але й брати участь у формуванні політики. Це змінювало сам характер взаємодії, роблячи його більш відкритим і

орієнтованим на результат. Державні інституції, у свою чергу, отримували доступ до актуальної інформації та могли швидше адаптувати свої рішення до змінюваних умов [10].

Разом із тим участь у формальних процедурах нормотворення вимагала значних ресурсів. Підготовка аналітичних матеріалів, участь у консультаціях та комунікація з органами влади потребували часу, компетенцій і організаційних можливостей. Не всі волонтерські організації могли дозволити собі таку діяльність, особливо ті, що були зосереджені на безпосередній допомозі. Це створювало певну нерівність у можливостях впливу, коли більш структуровані та ресурсно забезпечені організації отримували перевагу у доступі до формальних механізмів [22].

Попри це, участь у нормотворчому процесі стала одним із найбільш результативних інструментів формальної адвокації. Вона дозволяла не лише реагувати на вже існуючі проблеми, але й запобігати їх виникненню шляхом внесення змін на етапі підготовки рішень. У результаті державна політика ставала більш адаптивною та орієнтованою на практичні потреби, що особливо важливо в умовах тривалої кризи [8].

Формальні механізми адвокації у системі виконавчої влади також реалізуються через інструменти офіційної комунікації та використання цифрових сервісів, які у 2022–2024 роках отримали суттєвий розвиток [17]. В умовах війни швидкість обміну інформацією стала критичним фактором ефективності управлінських рішень, тому держава була змушена активізувати електронні канали взаємодії з громадянським суспільством. Волонтерські організації активно включилися у цей процес, використовуючи офіційні платформи для подання звернень, ініціатив і пропозицій, що дозволяло оперативно реагувати на зміни ситуації та формувати запити до органів влади [22].

Одним із найбільш поширених інструментів залишаються офіційні звернення до органів виконавчої влади. Вони дозволяють формалізувати позицію організації та зафіксувати конкретні проблеми, які потребують вирішення. У

період воєнного стану такі звернення часто стосувалися питань забезпечення військових, організації гуманітарної допомоги, підтримки внутрішньо переміщених осіб [22, с.78-80]. Наприклад, волонтерські організації зверталися до профільних міністерств із пропозиціями щодо оптимізації розподілу гуманітарних ресурсів або спрощення процедур їх обліку. Формальний характер таких звернень забезпечував обов'язковість їх розгляду, що підвищувало ймовірність отримання конкретного результату.

Електронні петиції також стали важливим інструментом впливу. Вони дозволяють не лише привернути увагу до певної проблеми, але й продемонструвати рівень суспільної підтримки відповідної ініціативи. У ситуації, коли волонтерські організації мають широку мережу контактів і довіру з боку громадян, петиції можуть швидко набирати необхідну кількість підписів [22]. Це створює додатковий стимул для органів влади реагувати на такі ініціативи. У період війни цей інструмент використовувався, зокрема, для ініціювання змін у системі забезпечення військових, підтримки ветеранів та вдосконалення соціальних програм [11].

Важливу роль відіграють і спеціалізовані цифрові платформи, які забезпечують взаємодію між волонтерськими організаціями та державними інституціями. У 2022–2024 роках в Україні активно розвивалися електронні сервіси, що дозволяли координувати гуманітарну допомогу, реєструвати потреби та відстежувати їх виконання. Такі системи сприяли підвищенню прозорості процесів і зменшенню ризиків дублювання зусиль. Волонтерські організації могли вносити інформацію про наявні ресурси, отримувати дані про потреби регіонів та координувати свої дії з іншими учасниками процесу [17].

Цифровізація взаємодії також вплинула на характер комунікації між волонтерами та органами влади. Вона зробила цей процес більш відкритим і доступним, дозволяючи швидко передавати інформацію незалежно від географічного розташування. Наприклад, у ситуаціях, коли необхідно було оперативно вирішити питання забезпечення конкретного підрозділу, волонтери могли через електронні канали зв'язку передати інформацію безпосередньо

відповідальним особам [14]. Це значно скорочувало час прийняття рішень і підвищувало ефективність реагування.

Разом із тим використання цифрових інструментів створює нові виклики. Питання інформаційної безпеки, захисту персональних даних та достовірності інформації набувають особливого значення в умовах війни. Волонтерські організації змушені приділяти увагу перевірці даних і забезпеченню їх захисту, оскільки витік інформації може мати серйозні наслідки. Крім того, не всі учасники процесу мають однаковий рівень доступу до цифрових технологій, що може обмежувати можливості використання таких інструментів [16].

Попри ці виклики, цифрові сервіси значно підвищили ефективність формальних механізмів адвокації. Вони дозволили зробити процес взаємодії більш структурованим, прозорим і оперативним. Волонтерські організації отримали можливість не лише швидше реагувати на проблеми, але й систематизувати свою діяльність, що сприяло підвищенню їх впливу на державну політику [7].

У результаті поєднання традиційних інструментів офіційної комунікації з сучасними цифровими технологіями сформувало нову модель формальної адвокації, яка відповідає умовам кризового врядування. Вона забезпечує більш тісну інтеграцію волонтерського сектору у систему виконавчої влади та створює передумови для подальшого розвитку партнерських відносин між державою і громадянським суспільством.

2.2. Неформальні та публічні механізми впливу на кризове реагування

Поряд із формалізованими інструментами взаємодії, у період 2022–2024 років суттєво зросло значення неформальних механізмів адвокації, які забезпечують більш швидке та гнучке реагування на виклики кризового врядування. В умовах воєнного стану класичні адміністративні процедури не завжди дозволяють оперативно вирішувати нагальні проблеми, тому волонтерські організації активно використовують альтернативні канали комунікації з представниками

органів виконавчої влади. Саме завдяки таким механізмам часто вдається скоротити час між виявленням проблеми та її фактичним вирішенням [15].

Однією з ключових форм неформальної взаємодії є особисті контакти між волонтерами та посадовцями. У багатьох випадках співпраця формується на основі довіри, яка виникає в процесі спільної діяльності під час кризи. Представники волонтерських організацій, які мають досвід роботи у конкретних сферах, налагоджують прямі зв'язки з відповідальними особами в органах влади. Це дозволяє швидко передавати інформацію про потреби, узгоджувати дії та знаходити рішення без тривалих формальних погоджень. Наприклад, під час забезпечення військових підрозділів волонтери могли напряду контактувати з відповідальними особами у відповідних структурах, що дозволяло оперативно вирішувати питання постачання необхідного обладнання [11].

Неформальні консультації також відіграють важливу роль у процесі прийняття рішень. Представники органів виконавчої влади часто звертаються до волонтерів за порадами, оскільки ті володіють актуальною інформацією та практичним досвідом. Такі консультації можуть відбуватися у різних форматах: від коротких обговорень у телефонному режимі до регулярних зустрічей у вузькому колі експертів. Це дозволяє державним інституціям отримувати швидкий зворотний зв'язок і коригувати свої дії відповідно до реальних потреб [3].

Важливою особливістю неформальних механізмів є їхня гнучкість. Вони не обмежені жорсткими процедурами, що дозволяє адаптувати взаємодію до конкретної ситуації. Наприклад, у випадках термінової евакуації населення або доставки гуманітарної допомоги рішення можуть прийматися протягом кількох годин, без проходження стандартних бюрократичних етапів. Це забезпечує високу ефективність реагування, особливо у критичних умовах, коли зволікання може мати серйозні наслідки [16].

Разом із тим така гнучкість має і зворотний бік. Відсутність чітких правил і процедур може призводити до нерівного доступу до процесу прийняття рішень. Волонтерські організації, які мають налагоджені контакти з представниками влади, отримують більше можливостей для впливу, ніж ті, що не мають таких

зв'язків. Це створює ризик формування закритих мереж взаємодії, де доступ до ресурсів і інформації залежить від особистих відносин [9].

Неформальні механізми також можуть впливати на прозорість управлінських процесів. Рішення, прийняті в рамках неофіційних домовленостей, не завжди фіксуються у відкритих документах, що ускладнює їх подальший аналіз і контроль. Водночас у кризових умовах пріоритетом часто стає швидкість реагування, тому певний рівень неформальності є виправданим. Завданням держави та громадянського суспільства є знаходження балансу між оперативністю та прозорістю [5].

Ще одним важливим аспектом є роль горизонтальних зв'язків між самими волонтерськими організаціями. Вони формують мережі взаємодії, які дозволяють обмінюватися інформацією, координувати дії та спільно впливати на органи влади. Такі мережі можуть діяти паралельно з офіційними структурами, доповнюючи їх і підвищуючи загальну ефективність реагування. Наприклад, кілька волонтерських ініціатив можуть об'єднувати зусилля для вирішення конкретної проблеми, після чого спільно звертатися до органів виконавчої влади з узгодженою позицією [14].

У період 2022–2024 років неформальні механізми адвокації стали невід'ємною частиною системи кризового врядування в Україні. Вони забезпечують швидкість, гнучкість і адаптивність взаємодії, що є критично важливим у ситуаціях високої невизначеності. Водночас їх ефективність значною мірою залежить від рівня довіри між учасниками процесу, а також від здатності поєднувати неформальні практики з елементами інституційної стабільності [18].

Публічні механізми адвокації відіграють особливу роль у період кризового врядування, оскільки дозволяють волонтерським організаціям впливати на рішення органів виконавчої влади через формування суспільного резонансу. У 2022–2024 роках в Україні значно зросло значення інформаційного простору, який став не лише середовищем поширення новин, але й інструментом тиску на державні інституції. Волонтерські організації активно використовували медіа

для привернення уваги до проблем, що потребували негайного реагування, і таким чином стимулювали органи влади до більш оперативних дій [17].

Соціальні мережі стали одним із ключових каналів комунікації. Вони дозволяють швидко поширювати інформацію, охоплювати широку аудиторію та формувати громадську думку. Волонтери публікували повідомлення про нагальні потреби, проблеми із забезпеченням або недоліки в організації допомоги, що викликало активну реакцію з боку суспільства. У багатьох випадках саме після широкого розголосу органи виконавчої влади оперативно реагували на ситуацію, змінюючи або коригуючи свої рішення. Наприклад, у ситуаціях із забезпеченням окремих підрозділів або лікарень публічне висвітлення проблеми призводило до швидкого її вирішення через мобілізацію ресурсів [13].

Медіа також виконували функцію посередника між волонтерами та державою. Журналісти висвітлювали проблеми, підняті волонтерськими організаціями, що підвищувало їхню видимість і значущість. Публікації у засобах масової інформації створювали додатковий тиск на органи влади, змушуючи їх реагувати на критику або пропозиції. Водночас медіа могли виступати платформою для публічних дискусій, де обговорювалися різні варіанти вирішення проблем [22].

Публічні кампанії, ініційовані волонтерськими організаціями, часто поєднували інформаційні та мобілізаційні елементи. Вони включали поширення інформації, заклики до дії та залучення громадян до підтримки певних ініціатив. Наприклад, кампанії зі збору коштів або матеріальних ресурсів для військових супроводжувалися інформаційними повідомленнями, які підкреслювали важливість підтримки та необхідність швидкого реагування. Це не лише забезпечувало необхідні ресурси, але й формувало суспільний запит на відповідні рішення з боку держави [14].

Особливістю публічних механізмів є їх здатність впливати не лише на органи виконавчої влади, але й на ширше коло акторів, включаючи місцеве самоврядування, бізнес та міжнародні організації. Широке висвітлення проблеми може сприяти залученню додаткових ресурсів і підтримки, що

підсилює загальний ефект адвокаційної діяльності. Наприклад, інформаційні кампанії щодо потреб внутрішньо переміщених осіб сприяли активнішому залученню благодійних фондів та міжнародних партнерів [9].

Разом із тим публічні механізми мають свої обмеження. Надмірне використання інформаційного тиску може призводити до зниження довіри або виникнення конфліктів між волонтерськими організаціями та органами влади. Крім того, у період війни існує ризик поширення недостовірної інформації, що може мати негативні наслідки для безпеки. Тому ефективність публічної адвокації значною мірою залежить від відповідальності та професійності тих, хто її здійснює [22].

Попри ці виклики, публічні механізми стали важливим інструментом впливу на кризове реагування. Вони дозволяють швидко привертати увагу до проблем, формувати суспільну підтримку та стимулювати органи влади до прийняття рішень. У поєднанні з неформальними каналами комунікації це створює потужний інструментарій, який підсилює роль волонтерських організацій у системі кризового врядування [15].

Мобілізаційні механізми громадянського суспільства стали важливим продовженням публічної адвокації у період 2022–2024 років, оскільки дозволяли не лише інформувати, але й безпосередньо залучати громадян до впливу на управлінські рішення. Волонтерські організації активно використовували різні форми колективної активності, які сприяли формуванню суспільного запиту на зміни та підсилювали тиск на органи виконавчої влади. Завдяки високому рівню довіри до волонтерського руху такі ініціативи отримували значну підтримку, що підвищувало їх ефективність [13].

Однією з поширених форм стали публічні звернення, які підписувалися групами волонтерських організацій або широкими колами громадян. Такі звернення містили конкретні вимоги або пропозиції щодо вирішення певних проблем і направлялися до органів влади. Їх сила полягала у колективному характері, який демонстрував, що порушене питання має значення для значної частини суспільства. Наприклад, у ситуаціях, коли виникали труднощі із

забезпеченням окремих категорій військових або соціально вразливих груп, саме такі звернення сприяли перегляду управлінських рішень і пошуку альтернативних варіантів їх реалізації [22].

Активно використовувалися і кампанії збору підписів, які могли проводитися як в онлайн-форматі, так і офлайн. Вони дозволяли швидко акумулювати підтримку навколо певної ініціативи та продемонструвати її суспільну значущість. У поєднанні з інформаційним висвітленням такі кампанії створювали додатковий стимул для органів виконавчої влади реагувати на вимоги громадськості. Особливо ефективними вони були у випадках, коли питання стосувалося великої кількості людей, наприклад, внутрішньо переміщених осіб або родин військовослужбовців [13].

Флешмоби та інші символічні акції також стали важливим елементом мобілізаційних механізмів. Вони дозволяли привертати увагу до проблеми у нестандартний спосіб, формуючи емоційний відгук у суспільстві. Такі акції часто поширювалися через соціальні мережі, що забезпечувало їх швидке розповсюдження та залучення великої кількості учасників [6]. Наприклад, ініціативи, пов'язані з підтримкою військових або вшануванням загиблих, мали не лише символічне, але й практичне значення, оскільки сприяли консолідації суспільства та формуванню спільного бачення проблем.

Особливістю мобілізаційних механізмів є їх здатність поєднувати різні форми впливу. Інформаційна кампанія може переходити у збір підписів, а потім у публічне звернення або акцію. Така багаторівнева взаємодія підсилює загальний ефект і дозволяє досягати більш стійких результатів [4]. Волонтерські організації, які вміло поєднують ці інструменти, здатні формувати довготривалий вплив на політику, а не лише реагувати на окремі ситуації.

Водночас мобілізаційні механізми потребують відповідального використання. Надмірна кількість кампаній або їх недостатня обґрунтованість можуть призводити до зниження довіри з боку суспільства. Крім того, у кризових умовах існує ризик маніпуляцій, коли окремі ініціативи можуть використовуватися для досягнення вузьких інтересів. Це підкреслює необхідність дотримання етичних

принципів та забезпечення прозорості у діяльності волонтерських організацій [22].

Попри ці ризики, мобілізаційні механізми відіграють важливу роль у системі адвокації. Вони дозволяють перетворювати суспільну підтримку на конкретний інструмент впливу, що доповнює як формальні, так і неформальні канали взаємодії. У результаті формується комплексна система впливу, де різні механізми взаємодіють між собою, забезпечуючи більш ефективне реагування на виклики кризового врядування [14].

Загалом поєднання неформальних, публічних та мобілізаційних інструментів створює багаторівневу модель адвокації, яка відповідає умовам воєнного часу. Вона дозволяє волонтерським організаціям не лише реагувати на проблеми, але й активно впливати на формування політики, підвищуючи ефективність діяльності органів виконавчої влади.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ АДВОКАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

3.1. Кейс-стаді впливу волонтерів на корекцію політики кризового врядування

Аналіз практичних прикладів взаємодії волонтерських організацій з органами виконавчої влади дозволяє глибше зрозуміти реальні механізми впливу на процес прийняття рішень у період 2022–2024 років. Умови повномасштабної війни сформували середовище, у якому ефективність управлінських рішень значною мірою залежала від швидкості отримання інформації та здатності адаптуватися до змін. Саме волонтерські організації, які працювали безпосередньо у зонах підвищеного ризику, стали джерелом критично важливої інформації, що дозволяла коригувати державну політику відповідно до реальних потреб [22].

Одним із показових кейсів є вплив волонтерських ініціатив на зміну процедур постачання гуманітарної допомоги у перші місяці повномасштабного вторгнення. На початковому етапі війни існували суттєві труднощі з перетином кордону гуманітарними вантажами, що призводило до затримок у доставці необхідних ресурсів. Волонтерські організації, які безпосередньо стикалися з цими проблемами, почали активно комунікувати з представниками органів виконавчої влади, надаючи інформацію про конкретні випадки затримок і їх наслідки [16].

Інший приклад пов'язаний із забезпеченням військових підрозділів технічними засобами. У перші місяці війни держава не завжди встигала оперативно реагувати на зміну потреб фронту, зокрема у сфері безпілотних систем, засобів зв'язку та транспорту. Волонтерські організації, які працювали безпосередньо з військовими, швидко виявляли ці потреби та починали їх задовольняти власними силами. Паралельно вони передавали інформацію до органів виконавчої влади, аргументуючи необхідність змін у системі державних

закупівель. У результаті відбулися коригування пріоритетів, що дозволило державі більш ефективно враховувати актуальні запити військових [5].

Ще одним важливим кейсом є взаємодія у сфері підтримки внутрішньо переміщених осіб. У перші хвили масового переміщення населення саме волонтерські організації забезпечували значну частину допомоги, включаючи розміщення, харчування та психологічну підтримку. Завдяки постійному контакту з людьми вони швидко виявляли проблеми, пов'язані з недосконалістю державних програм підтримки. Зібрана інформація передавалася до органів влади, що дозволило скоригувати механізми надання допомоги, зокрема у частині реєстрації переселенців та розподілу ресурсів [5].

Важливим є те, що у всіх цих випадках вплив волонтерських організацій не обмежувався лише фіксацією проблем. Вони пропонували конкретні рішення, які базувалися на практичному досвіді. Наприклад, у сфері гуманітарної допомоги це були пропозиції щодо спрощення документообігу, у сфері оборони – рекомендації щодо оптимізації логістики, у соціальній сфері – ідеї щодо покращення системи обліку потреб. Така орієнтація на результат підвищувала довіру з боку органів виконавчої влади та сприяла більш активному залученню волонтерів до процесу прийняття рішень [9].

Детальний розгляд окремих кейсів дозволяє простежити не лише сам факт впливу волонтерських організацій, але й конкретні механізми, через які цей вплив реалізується. У більшості випадків процес починається з фіксації проблеми на практичному рівні, коли волонтери безпосередньо стикаються з труднощами у процесі своєї діяльності. Далі відбувається передача інформації через різні канали комунікації, після чого формуються пропозиції щодо вирішення. Завершальним етапом стає реакція органів виконавчої влади, яка може проявлятися у зміні процедур, ухваленні нових рішень або коригуванні вже існуючих політик [18].

У випадку з гуманітарною допомогою важливу роль відіграло поєднання кількох інструментів впливу. Волонтерські організації не обмежувалися лише поданням офіційних звернень, а паралельно використовували особисті контакти

та публічні комунікації [10]. Інформація про затримки на кордоні активно поширювалася у медіа, що створювало додатковий суспільний тиск. Одночасно проводилися консультації з представниками органів влади, де обговорювалися можливі варіанти вирішення проблеми. Така багаторівнева взаємодія дозволила досягти швидкого результату у вигляді спрощення процедур і запровадження більш гнучких механізмів оформлення вантажів [14].

У сфері забезпечення військових технічними засобами процес впливу мав дещо інший характер. Тут ключову роль відігравала експертність волонтерських організацій, які мали прямий доступ до інформації про потреби фронту. Вони не лише повідомляли про існуючі проблеми, але й пропонували конкретні рішення, наприклад, щодо типів обладнання або способів його використання. Органи виконавчої влади поступово почали враховувати ці рекомендації, що призвело до зміни підходів у державних закупівлях. У результаті було досягнуто кращого узгодження між потребами військових і можливостями держави [11].

Разом із тим не всі кейси завершувалися повним досягненням поставлених цілей. У деяких випадках вплив волонтерських організацій був обмежений через інституційні або ресурсні фактори. Наприклад, складні бюрократичні процедури або обмежені можливості державного бюджету могли уповільнювати реалізацію запропонованих змін. Проте навіть у таких ситуаціях адвокаційна діяльність сприяла підвищенню уваги до проблеми та створювала передумови для її подальшого вирішення [16].

Отже, узагальнення практичних кейсів демонструє, що ефективність адвокаційного впливу визначається поєднанням практичного досвіду, експертності, довіри та здатності до комплексного використання різних інструментів. Саме ці фактори забезпечують результативність взаємодії між волонтерськими організаціями та органами виконавчої влади і створюють основу для подальшого розвитку більш системної та інституціоналізованої моделі співпраці.

3.2. Аналіз ефективності адвокаційних зусиль та головні виклики

Оцінка ефективності адвокаційних зусиль волонтерських організацій у період 2022–2024 років передбачає врахування специфіки кризового врядування, де результативність визначається не лише досягненням довгострокових змін, але й здатністю швидко впливати на ситуацію. У воєнних умовах ефективність часто вимірюється оперативністю реагування, практичними результатами та рівнем адаптації державної політики до реальних потреб. Волонтерські організації у цей період продемонстрували здатність не лише доповнювати державні інституції, але й суттєво впливати на їхню діяльність через різні механізми адвокації.

Одним із ключових критеріїв ефективності є швидкість впливу на процес прийняття рішень. У багатьох випадках волонтерські організації змогли досягти змін у дуже короткі терміни, що було критично важливим для збереження життя та забезпечення базових потреб населення. Наприклад, зміни у процедурах гуманітарної допомоги або коригування логістичних рішень щодо забезпечення військових відбувалися протягом кількох днів або тижнів. Така швидкість стала можливою завдяки поєднанню різних інструментів впливу та високому рівню довіри до волонтерського сектору [11].

Іншим важливим критерієм є практичний результат адвокаційної діяльності. На відміну від традиційних форм впливу, які можуть бути спрямовані на довгострокові зміни, у кризових умовах особливого значення набуває безпосередній ефект від прийнятих рішень. Волонтерські організації орієнтувалися саме на такі результати, пропонуючи конкретні рішення, які можна було швидко реалізувати. Це проявлялося у покращенні забезпечення військових, оптимізації розподілу гуманітарної допомоги, вдосконаленні механізмів підтримки населення [9].

Важливим показником ефективності є також рівень врахування пропозицій волонтерських організацій органами виконавчої влади. У період 2022–2024 років спостерігається зростання готовності державних інституцій до співпраці з громадянським суспільством. Це проявляється у залученні волонтерів до

консультацій, робочих груп та процесів підготовки рішень. У результаті їхні пропозиції все частіше знаходять відображення у нормативно-правових актах та управлінських практиках [12].

Не менш важливим є рівень довіри між волонтерськими організаціями та органами влади. Довіра виступає як фактор, що визначає готовність до співпраці та сприйняття адвокаційних ініціатив. Волонтерські організації, які зарекомендували себе як надійні партнери, отримують більше можливостей для впливу. Це створює своєрідний ефект накопичення, коли успішний досвід взаємодії сприяє подальшому розширенню співпраці [6].

Разом із тим ефективність адвокаційної діяльності не є однаковою у всіх випадках. Вона залежить від низки факторів, серед яких важливе місце займає рівень організаційного розвитку волонтерських ініціатив. Організації, які мають чітку структуру, досвід і ресурси, здатні більш ефективно використовувати наявні механізми впливу. Натомість менш організовані ініціативи можуть стикатися з труднощами у формулюванні пропозицій та комунікації з органами влади [10].

Ще одним аспектом є здатність до координації між різними волонтерськими організаціями. Узгоджені дії дозволяють підсилити вплив і уникнути дублювання зусиль. У випадках, коли кілька організацій виступають із єдиною позицією, ймовірність її врахування значно зростає. Це особливо актуально у ситуаціях, які потребують комплексних рішень і залучення значних ресурсів [15].

Поряд із досягнутими результатами адвокаційної діяльності волонтерських організацій, важливим є аналіз тих викликів, які впливали на її ефективність у період 2022–2024 років.

Одним із ключових викликів є інституційна інерція державних органів. Навіть в умовах війни, коли необхідна швидка реакція, певні управлінські процеси залишаються складними та багаторівневими. Узгодження рішень між різними органами виконавчої влади, необхідність дотримання процедур і нормативних вимог можуть уповільнювати впровадження змін. Волонтерські організації часто

стикалися з ситуаціями, коли навіть обґрунтовані пропозиції потребували значного часу для реалізації через складність внутрішніх процесів у державних інституціях [16].

Іншим важливим викликом є обмеженість ресурсів. У період війни держава змушена розподіляти ресурси між великою кількістю пріоритетних напрямів, що ускладнює реалізацію навіть тих рішень, які підтримуються на концептуальному рівні. Волонтерські організації, зі свого боку, також мають обмежені можливості, особливо у довгостроковій перспективі [3].

Суттєвим фактором є також нерівномірність доступу до механізмів впливу. Більш організовані та ресурсно забезпечені волонтерські організації мають більше можливостей для участі у формальних процедурах, налагодження контактів та використання публічних інструментів. Менші ініціативи, які часто працюють безпосередньо на місцях, можуть залишатися поза цими процесами, що обмежує їх вплив на прийняття рішень [21].

Окремим викликом є питання координації між самими волонтерськими організаціями. Велика кількість ініціатив, які виникли у період війни, не завжди мають достатній рівень взаємодії між собою. Це може призводити до дублювання зусиль, конкуренції за ресурси або розпорошення інформації. У таких умовах органам виконавчої влади складніше отримати узгоджену позицію громадянського суспільства, що знижує ефективність адвокаційного впливу [14].

Інформаційні виклики також відіграють важливу роль. У період війни інформаційний простір характеризується високим рівнем напруги, що ускладнює перевірку даних та підвищує ризики дезінформації [7]. Волонтерські організації змушені витрачати додаткові ресурси на верифікацію інформації, що може уповільнювати процес реагування. Крім того, помилки або поширення недостовірної інформації можуть негативно впливати на довіру до волонтерського сектору загалом.

Не менш важливим є психологічний фактор. Тривала криза та високий рівень навантаження можуть призводити до емоційного виснаження як волонтерів, так і представників органів влади. Це впливає на якість комунікації, здатність до

прийняття рішень і загальну ефективність взаємодії. У таких умовах підтримка мотивації та ресурсів учасників процесу стає важливою складовою забезпечення стабільності адвокаційної діяльності [15].

Виклики також пов'язані з необхідністю поєднання оперативності та прозорості. Швидке прийняття рішень часто передбачає використання неформальних механізмів, що може знижувати рівень відкритості процесів. З іншого боку, надмірна формалізація може уповільнювати реагування. Це створює складну задачу балансування, яка потребує постійного вдосконалення механізмів взаємодії [8].

Таким чином, адвокаційна діяльність волонтерських організацій у період кризового врядування здійснюється в умовах значної кількості викликів, які впливають на її ефективність. Інституційні обмеження, ресурсні труднощі, проблеми координації та інформаційні ризики формують складне середовище, у якому необхідно постійно адаптуватися до змін. Усвідомлення цих факторів є важливим кроком до підвищення результативності адвокації та вдосконалення взаємодії між державою і громадянським суспільством.

3.3. Рекомендації щодо інституціоналізації взаємодії

Досвід 2022–2024 років показав, що волонтерський сектор здатний ефективно доповнювати державні інституції та впливати на формування політики. Водночас відсутність чітко закріплених процедур взаємодії може обмежувати цей потенціал, особливо у довгостроковій перспективі. Саме тому виникає потреба у поступовій інституціоналізації таких відносин.

Одним із ключових напрямів є створення постійно діючих платформ взаємодії між державою та волонтерськими організаціями (формування структур, які забезпечують регулярну комунікацію, обмін інформацією та узгодження дій). Такі платформи можуть функціонувати у вигляді дорадчих рад, координаційних центрів або тематичних робочих груп при органах виконавчої влади. Їх перевагою є можливість системного залучення волонтерського сектору до

процесу прийняття рішень, а не лише у кризових ситуаціях. Наприклад, у сфері соціальної політики постійна взаємодія з волонтерськими організаціями дозволяє краще враховувати потреби внутрішньо переміщених осіб і оперативно реагувати на зміни [22].

Важливим кроком є також визначення чітких правил і процедур взаємодії. Це включає встановлення механізмів подання пропозицій, участі у консультаціях, а також зворотного зв'язку щодо прийнятих рішень. Наявність таких процедур дозволяє зробити взаємодію більш прозорою та доступною для широкого кола волонтерських організацій. Це особливо важливо для невеликих ініціатив, які не завжди мають ресурси для налагодження неформальних контактів. Формалізація процедур сприяє зменшенню нерівності у доступі до механізмів впливу [9].

Ще одним напрямом є розвиток інституційної спроможності самих волонтерських організацій. Для ефективної участі у формалізованих механізмах необхідні відповідні компетенції, зокрема у сфері аналізу політики, підготовки пропозицій та комунікації з органами влади. Підвищення рівня професійності волонтерського сектору сприяє більш якійсь взаємодії та підвищує довіру з боку державних інституцій. Це може включати проведення навчальних програм, обмін досвідом та розвиток мереж співпраці між організаціями [13].

У період війни виникла велика кількість волонтерських ініціатив, що створює ризик дублювання зусиль або неузгоджених дій. Запровадження механізмів координації, наприклад через спільні платформи або інформаційні системи, дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити більш узгоджену взаємодію з органами виконавчої влади [20].

Цифровізація взаємодії також має значний потенціал для інституціоналізації. Розвиток електронних платформ, які забезпечують обмін інформацією, подання пропозицій і моніторинг їх реалізації, дозволяє зробити процес більш прозорим і оперативним. Такі інструменти можуть використовуватися для координації гуманітарної допомоги, збору даних про потреби та оцінки ефективності прийнятих рішень. Водночас необхідно забезпечити належний рівень захисту інформації та доступності таких сервісів для всіх учасників [5].

Подальше вдосконалення взаємодії між волонтерськими організаціями та органами виконавчої влади пов'язане з необхідністю посилення правового та організаційного забезпечення цієї співпраці. Досвід кризового періоду показав, що навіть ефективні практики взаємодії часто мають тимчасовий характер і не закріплені на нормативному рівні.

Одним із напрямів є закріплення статусу волонтерських організацій як повноцінних учасників процесу формування політики. Це може передбачати визначення їх ролі у консультативно-дорадчих органах, встановлення процедур їх залучення до підготовки рішень, а також визначення механізмів врахування їх пропозицій.

Важливим кроком є також удосконалення механізмів зворотного зв'язку. Волонтерські організації повинні мати можливість отримувати інформацію про результати розгляду своїх пропозицій, а також про причини прийняття або відхилення певних рішень.

Особливу увагу варто приділити підвищенню прозорості та підзвітності взаємодії. Це включає відкритість інформації про прийняті рішення, використання ресурсів та результати діяльності. Волонтерські організації, зі свого боку, також повинні дотримуватися стандартів прозорості, що підвищує рівень довіри з боку держави та суспільства. Наприклад, публікація звітів про використання гуманітарної допомоги або результати реалізації проєктів сприяє формуванню позитивної репутації та розширенню можливостей для співпраці [16].

Не менш важливим є врахування регіонального рівня взаємодії. Значна частина волонтерської діяльності здійснюється на місцях, де потреби можуть суттєво відрізнятися залежно від ситуації. Тому інституціоналізація повинна охоплювати не лише центральні органи виконавчої влади, але й місцеві адміністрації. Створення регіональних платформ взаємодії дозволяє більш точно враховувати специфіку окремих територій та забезпечує оперативніше реагування на локальні виклики [8].

Таким чином, удосконалення правового та організаційного забезпечення взаємодії створює основу для переходу до більш зрілої моделі співпраці між державою та волонтерськими організаціями. Воно дозволяє закріпити напрацьовані практики, підвищити прозорість і ефективність процесу та забезпечити сталість адвокаційного впливу у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження механізмів політичної адвокації волонтерських організацій в Україні у 2022-2024 роках дозволило сформулювати низку теоретичних і практичних висновків, що послідовно розкривають зміст кожного з поставлених завдань і в сукупності досягають представленої мети.

Передусім, визначено, що волонтерські організації за період повномасштабного вторгнення Росії в Україні перетворилися із суто допоміжних утворень на повноправних суб'єктів впливу в системі кризового врядування. Їх суб'єктність більше не обмежується постачанням ресурсів чи наданням послуг – вона охоплює функції моніторингу дій влади, формування альтернативної адженди, розробки суспільних потреб та безпосередньо контроль управлінських рішень. Завдяки високому рівню суспільної довіри, гнучкості організаційних структур, оперативності, накопичувальній експертизі оборонній, гуманітарній та соціальній сферах, волонтерські ініціативи стали невід'ємною частиною функціональної спроможності держави в умовах кризи.

Теоретичне осмислення політичної адвокації показує, що в умовах кризи вона набуває більш динамічного характеру, поєднуючи формальні та неформальні механізми впливу. Водночас правове поле взаємодії, попри свою адаптивність до умов воєнного часу, залишається фрагментарним і потребує подальшого вдосконалення для забезпечення стабільності та передбачуваності співпраці.

Аналіз механізмів адвокації продемонстрував, що найбільш ефективним є їх комплексне використання. Формальні інструменти забезпечують базову інституційну рамку взаємодії, а також системність і легітимність впливу, до них належать участь у громадських радах при органах виконавчої влади, робочих групах з розробкою нормативно-правових актів, парламентських слуханнях, а також інструменти електронної демократії. Проте формальні механізми часто демонстрували інерційність: строки розгляду звернень були тривалими для умов війни. Тоді як неформальні та публічні механізми дозволяють досягати швидких результатів у ситуаціях, що потребують негайного реагування. Прямі контакти з

керівниками міністерств, комунікація через месенджери, залучення народних депутатів як медіаторів стали щоденними практиками ухвалення швидких рішень. Взаємодія між цими механізмами створює багаторівневу модель впливу, яка відповідає умовам кризового врядування. Приклади практичної взаємодії свідчать про те, що волонтерські організації здатні ефективно впливати на корекцію державної політики, особливо у сферах гуманітарної допомоги, оборони та соціального захисту.

Проведені кейс-стаді впливу волонтерства на корекцію політики кризового врядування підтвердили високу результативність такого гібридного підходу. На прикладі кампаній за спрощення процедур імпорту тактичного спорядження, впровадження нових моделей евакуації та запуску державних програм психологічної реабілітації видно, що волонтерські організації проявлялись одночасно як ініціатори змін, джерела унікальних даних про реальний стан справ та контролери виконання ухвалених рішень.

Оцінка ефективності адвокаційної діяльності дозволяє зробити висновок про її високу результативність у короткостроковій перспективі, зокрема у частині оперативного реагування на виклики. Водночас виявлені виклики, пов'язані з інституційною інерцією, обмеженістю ресурсів, нерівномірністю доступу до механізмів впливу та проблемами координації, свідчать про необхідність подальшого вдосконалення системи взаємодії. Адвокаційна діяльність потребує більшої інституційної підтримки, що дозволить підвищити її стабільність і забезпечити довгостроковий вплив на формування політики.

Розроблені рекомендації щодо інституціоналізації взаємодії спрямовані на створення більш стійкої моделі співпраці між державою та волонтерськими організаціями. Вони передбачають формалізацію процедур взаємодії, розвиток постійних платформ комунікації, удосконалення правового забезпечення, підвищення прозорості та розвиток інституційної спроможності волонтерського сектору. Реалізація цих рекомендацій дозволить не лише закріпити досягнуті результати, але й створити умови для більш ефективного реагування на майбутні виклики.

Таким чином, сукупність отриманих результатів дозволяє стверджувати, що волонтерські організації в Україні в 2022-2024 роках стали повноцінними та впливовим суб'єктом політичної адвокації, спроможним забезпечувати нагальні потреби, а також системно впливати на формування державної політики в умовах кризового врядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аракелян М.Р. Правозахисна діяльність адвокатури: теоретико-правовий ракурс: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 386 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/528e8bb9-e3aa-414d-9c64-e5fb4eef090a/content> (дата звернення 26.04.2026).
2. Валах О.В. Адміністративно-правові засоби захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 315-320. URL: <https://share.google/ZoMQwNgGnB3IsFRQx> (дата звернення 26.04.2026).
3. Вареник Д.С. Прогалини правового регулювання волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. С. 303-307. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/af1ea202-e3de-4d20-8872-72a3a34d6161/content> (дата звернення 26.04.2026).
4. Верховна Рада ухвалила законопроект №12010: нові можливості для ОГС. URL: <https://www.prostir.ua/?news=verhovna-rada-uhvalyla-zakonoprojekt-12010-novi-mozhlyvosti-dlya-ohs> (дата звернення 26.04.2026).
5. Гончар І.Г. Роль волонтерських та громадських організацій у соціальному захисті. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. 16 с. URL: <https://share.google/UOmwp66Vjc4cb5r5C> (дата звернення 26.04.2026).
6. Горінов П. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0053001.pdf> (дата звернення 26.04.2026).
7. Горінов П.В. Адміністративно-правове регулювання волонтерського руху в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 266-269. URL: https://lsei.org.ua/8_2022/57.pdf (дата звернення 26.04.2026).
8. Давидова І. Правові основи міжнародної волонтерської та благодійної діяльності: практикум для здобувачів вищої освіти: спец. D9

«Міжнародне право», 293 «Міжнародне право» та D8 «Право», 081 «Право». НУ «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 68 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b7ec4fb2-d6ee-451b-843b-6da1fe817a6b/content> (дата звернення 26.04.2026).

9. Жорняк А.М. Сутність та особливості функціонування системи волонтерського руху у Німеччині. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. С. 51-56. URL: <https://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/spec/8.pdf> (дата звернення 26.04.2026).

10. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення 26.04.2026).

11. Звітність волонтерів 2026. URL: <https://7eminar.ua/news/6046-zvitnist-volonteriv> (дата звернення 26.04.2026).

12. Корж-Ікаєва Т. Механізм адміністративно-правового регулювання волонтерської діяльності в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 2 (28). С. 48–60. URL: <https://share.google/k8T5rABFWv0PNdrIO> (дата звернення 26.04.2026).

13. Кухтик С.В., Деркаченко Ю.В. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб: Навчальний посібник. Київ: Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 397 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_2_copy.pdf (дата звернення 26.04.2026).

14. Ленюв А.А. Волонтерство як складний суспільний феномен сьогодення. *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy*. 2023. № 14 (2). С. 55-66. URL: <https://humstudios.com.ua/web/uploads/pdf/46128-353868-1-PB.pdf> (дата звернення 26.04.2026).

15. Лях Т.Л. Підходи до класифікації волонтерських груп. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. С. 49-58. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36010/1/T_LYAKH_PDKVG_KSP&KO_IPSP.pdf (дата звернення 26.04.2026).

16. Мадрига Т.Б. Волонтерство як суспільно-політичний феномен: понятійно категоріальний аналіз. *Політикус*. 2025. № 6. С. 20-30. URL: https://politicus.od.ua/6_2025/5.pdf (дата звернення 26.04.2026).
17. Нагаєв В.М. Цифровізація волонтерського менеджменту в умовах воєнного стану в Україні. *МНПК «Інформаційні технології в сучасному світі»*. 2025. С. 299-301. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/b44790ec-342b-40dc-a32b-f52cde1a8d6c/content> (дата звернення 26.04.2026).
18. Омелянюк А. Всеохопна турбота: низовий волонтерський рух як частина оборони України. 2025. 93 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/401576069_VSEOHOPNA_TURBOTA_NIZOVIJ_VOLONTERSKIJ_RUH_AK_CASTINA_OBORONI_UKRAINI (дата звернення 26.04.2026).
19. Панченко А.О. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. № 84. С. 113-117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/16-1.pdf> (дата звернення 26.04.2026).
20. Панькова О.В. Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка. *Український соціум*. 2016. № 1 (56). С. 65-74. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/65-74_no-1_vol-56_2016_UKR.pdf (дата звернення 26.04.2026).
21. Плахова О.М. Кризова комунікація в соціальній роботі в умовах війни. *SocioПростір: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2022. № 12. С. 33–39. URL: <https://share.google/SFFIvbwFrbiDRPxln> (дата звернення 26.04.2026).
22. Позняковська Н.М. Оподаткування благодійної діяльності: Україна і світ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 51. С. 77-83. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b61ec00-e106-4d46-90ac-d0c319455448/content> (дата звернення 26.04.2026).

23. Політично грамотна адвокація. Посібник з ефективної адвокації прав громадянського суспільства в інтересах сталого розвитку. 61 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059661.pdf> (дата звернення 26.04.2026).

24. Потапенко В. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. 9 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstvo_01112022.pdf (дата звернення 26.04.2026).

25. Романкова Л. Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 54-60. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/pv/3006.pdf> (дата звернення 26.04.2026).

26. Сірко В. Взаємодія волонтерських організацій з органами влади під час воєнного стану в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2023. № 4 (43). С. 32-40. URL: <https://share.google/rNzmgxGTUutg4UXTF> (дата звернення 26.04.2026).

27. Сірко В.С. Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 124-129. URL: <https://sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/2/20.pdf> (дата звернення 26.04.2026).

28. Ханіна О.І. Принципи та систематизація волонтерства і його вплив на функціонування держави в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 23. С. 138-144. URL: <https://share.google/NoTh6jgogXxFfZEGK> (дата звернення 26.04.2026).

29. Чернета С. (2025). Волонтерська діяльність як складова соціальної політики держави. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 3. С. 216–223. URL: https://www.researchgate.net/publication/396368698_VOLONTERSKA_DIALNIST_AK_SKLADOVA_SOCIALNOI_POLITIKI_DERZAVI (дата звернення 26.04.2026).